

ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือ
เพื่อการจัดการป่าทุ่งบางนกกอก เขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง
Contributing and Restraining Factors to Collaborative Process
for Sustainable Management of Thung Bank Nok Ohk Forest
in Lower Songkhla Lake Basin

สวรินทร์ เบ็ญเด็มอะห์ลี^{1/*}
Sawarin Bendem-Ahlee*

^{1/}นักวิชาการอิสระ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

^{1/}Independent scholar, Hatyai District, Songkhla. 90110

* Corresponding author: sw_rinda@hotmail.com

(Received: 6 September 2016; Accepted: 23 December 2016)

Abstract: The objective of this action research was to find out the factors that can support and what factors are problems in the collaborative process of the model of Thung Bank Nok Ohk melaleuca forest management using companion modelling approach (ComMod). The stakeholders include the community, the state, and outside organizations such as those affiliated to the Royal Forest Department (overseeing forest fires and community management), local administration organizations, schools, and universities. A number of approximately 200 informants and participants were involved in the following three main work processes: 1) investigation of the melaleuca forest community and the relationship between community and the forest using both qualitative and quantitative research methods, as well as surveys; 2) joint operation in thinking and deciding to find out a management model acceptable to all parties using the role playing game (RPG) tool twice and three workshops; and 3) implementation according to the suggestions leading to concrete practices and upgrading them to local policies through eight operations. The results showed that the factors contributing to the process vary, namely: person, the processes, tools, work strategies. Such as role playing games - tools that make stakeholders share knowledge, learn and understand each other's role, working on a win-win strategy, a concrete practice, a concrete practice - strategy that facilitates to build trust between researcher and stakeholders, the villagers. In addition, mutual trust between stakeholders is another important factor in the process. The factors that hinder related persons, instruments and policies or laws related to forestry.

Keywords: Contributing and Restraining Factors, collaboration, Thung Bang Nok Ohk forest, Songkhla lake

บทคัดย่อ: บทความนี้ต้องการสะท้อนปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการหารูปแบบการจัดการป่าร่วมกันในพื้นที่ป่าเสม็ดทุ่งบางนกกอก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้แนวทางการศึกษาของแบบจำลองเหมือนเพื่อนคู่คิด โดยมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากชุมชน รัฐ และหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของกรมป่าไม้ (ด้านไฟป่า การจัดการป่าชุมชน) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และมหาวิทยาลัย เป็นผู้ให้ข้อมูลและผู้เข้าร่วมกระบวนการประมาณ 200 คน มีการทำงาน 3 กระบวนการหลัก คือ 1) การศึกษาชุมชน ป่าเสม็ด และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและป่า โดยใช้ทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และการสำรวจ 2) การปฏิบัติการร่วมคิดและตัดสินใจ เพื่อหา

รูปแบบการจัดการที่ทุกฝ่ายยอมรับ โดยใช้เครื่องมือเกมบทบาทสมมติ 2 รอบ และการประชุมปฏิบัติการ 3 ครั้ง และ 3) การปฏิบัติการนำข้อเสนอไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและยกระดับสู่นโยบายท้องถิ่นซึ่งใช้การปฏิบัติการ 8 ครั้ง และนำข้อมูลจากกระบวนการต่าง ๆ มาวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการมีหลากหลาย กล่าวคือ ด้านบุคคล กระบวนการและเครื่องมือ และกลยุทธ์การทำงานต่าง ๆ เช่น เกมบทบาทสมมติ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การทำงานแบบ win-win การเปลี่ยนข้อเสนอสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรมที่เอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชาวบ้าน นอกจากนี้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันและกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยอีกประการที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการกระบวนการส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคล เครื่องมือและนโยบายหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้

คำสำคัญ: ปัจจัยเอื้อและเป็นอุปสรรค ความร่วมมือ ป่าทุ่งบางนกออก ทะเลสาบสงขลา

คำนำ

ป่าไม้เป็นสาธารณะสมบัติของชุมชนที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของโลก ดังจะเห็นได้จากการที่องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO, 2016) ระบุว่า ป่าไม้ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่ต้นไม้ แต่คือแหล่งปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิต ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ยิ่งกว่านั้นในอนาคตป่าจะมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่และการปรับตัวของชุมชน เป็นทั้งแหล่งอาหาร พลังงาน และสร้างรายได้ นั่นคือเชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน และสังคม อย่างไรก็ตาม ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างเผชิญกับปัญหาการสูญเสียพื้นที่ป่าเนื่องจากการขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นความสัมพัทธ์ที่เกิดขึ้นมายาวนาน ไม่ต่างอะไรกับประเทศไทยที่เผชิญกับปัญหาการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน จากข้อมูลสถิติพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยในปี 2558 ชี้ให้เห็นภาพรวมสถานการณ์ป่าไม้ที่ถือว่าพื้นที่ป่ายังลดลงคิดเป็นพื้นที่ราว 4 หมื่นกว่าไร่ โดยเฉพาะสถานการณ์ป่าในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังมีพื้นที่ป่าลดลงส่วนภาคอื่น ๆ มีสถานการณ์ดีขึ้น โดยภาคใต้แม้ว่ามีอัตราการเพิ่มขึ้นของป่าไม้ซึ่งไม่มากนัก แต่ป่าบางประเภท เช่น ป่าพรุหรือป่าเสม็ดกลับเผชิญปัญหาการบุกรุกและมีพื้นที่ป่าจำนวนมากได้รับเสียหายจากไฟป่า และจากรายงานสถานการณ์ป่าไม้ในปี 2559 ยังชี้ให้เห็นว่าป่าลดลงในหลายจังหวัด เช่น นครพนม อุดรธานี ยะลา เลย และสมุทรสงคราม ขณะเดียวกันก็มีหลายจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดในจังหวัดสระบุรี สุรินทร์ ประจวบคีรีขันธ์ ลพบุรี และสุพรรณบุรี ขณะที่จังหวัดที่มีพื้นที่ป่ามากที่สุดของประเทศไทยในตอนนี้ ได้แก่

แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง เชียงใหม่ และแพร่ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2559)

อนึ่ง นับเป็นความโชคดีของประเทศไทยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงให้ความสำคัญกับป่าไม้เป็นอย่างมาก ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ ซึ่งเป็นของส่วนรวมและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในงานปลูกป่าทดแทน จะได้มีน้ำเพียงพอสำหรับเพาะปลูก...” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) เห็นได้ว่าทรงเน้นย้ำถึงการทำงานที่ต้องร่วมมือกันจากทุกภาคส่วน เพราะหากไม่ร่วมมือกัน มีความขัดแย้งกันตลอดเวลา การแก้ปัญหาจะไม่ประสบผลสำเร็จ ดังที่ Silalahi and Erwin (2015) รายงานว่าสภาพปัญหาการจัดการป่าไม้ของประเทศอินโดนีเซีย เช่น ป่าฝนฮาราน (Harapan Rainforest) ปัญหาสำคัญ คือ ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ด้านป่าไม้และที่ดิน ที่มีความซับซ้อนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลาย จึงเห็นว่าแนวทางแก้ปัญหา คือ ความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มุ่งเป้าการทำงานที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน ปรับให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา มีความยืดหยุ่น และมีความต่อเนื่อง ซึ่งเห็นได้ว่าไม่มีความแตกต่างจากสภาพปัญหาสถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทย

เฉกเช่นเดียวกับ ป่าทุ่งบางนกออก ซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติทางภาคใต้ โดยอยู่ในพื้นที่ตำบลควนไธ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา เขตทะเลสาบสงขลา ตอนล่าง มีเนื้อที่ 6,250 ไร่ จัดเป็นป่าพรุที่ชุมชนใช้ประโยชน์อย่างหลากหลาย เช่น การทำประมง หาน้ำผึ้งป่า และเห็ดเสม็ดหรือเห็ดตับเต่า ผืนป่ามีต้นเสม็ดขาวเป็นไม้หลัก มีพืชและสัตว์หลากหลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผึ้งหลวง และปามีศักยภาพในการเก็บกักคาร์บอนค่อนข้างสูง

(สวรินทร์, 2557ก, ข) มีปัญหาไฟฟ้า การบุกรุก แนวเขตป่า ทับซ้อนกับที่ดินส่วนบุคคล และความขัดแย้ง ทั้งนี้ จากกระบวนการสร้างความร่วมมือของงานวิจัย “การสร้างแบบจำลองความร่วมมือเชิงบูรณาการเพื่อการจัดการป่าเสม็ดในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างยั่งยืน” ซึ่งนอกจากจะได้รูปแบบการจัดการป่าที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องร่วมกันแล้ว ยังศึกษาถึงปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเป็นแนวทางที่เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการสร้างความร่วมมือของกรณีศึกษาอื่น ๆ ต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาเชิงปฏิบัติการนี้จึงมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อหาแบบการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยใช้แนวทางของแบบจำลองเหมือนเพื่อนคู่คิด โดยมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากชุมชน รัฐ และหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของกรมป่าไม้ (ด้านไฟฟ้า, การจัดการป่าชุมชน) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และมหาวิทยาลัย เป็นผู้ให้ข้อมูลและผู้เข้าร่วมกระบวนการประมาณ 200 คน มีการทำงาน 3 กระบวนการหลัก คือ 1) การศึกษาชุมชน ป่าเสม็ด และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและป่า โดยใช้ทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และการสำรวจ 2) การปฏิบัติการร่วมคิดและตัดสินใจ เพื่อหาแบบการจัดการที่ทุกฝ่ายยอมรับ โดยใช้เครื่องมือเกมบทบาทสมมติ 2 รอบ และการประชุม

ปฏิบัติการ 3 ครั้ง และ 3) การปฏิบัติการนำข้อเสนอไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและยกระดับสู่นโยบายท้องถิ่นซึ่งใช้การปฏิบัติการ 8 ครั้ง ทั้งนี้ ข้อมูลจากกระบวนการต่าง ๆ จะนำมาสู่การวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการ ที่สะท้อนได้ทั้งจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในแต่ละกระบวนการ และการวิเคราะห์เนื้อหาโดยผู้วิจัย และการสะท้อนผลจากผู้เข้าร่วมกระบวนการในแต่ละกระบวนการ ซึ่งบ่งชี้ได้ว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือหรือปัจจัยใดที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือ โดยมีพื้นที่ศึกษา คือ ป่าทุ่งบางนกกอกตั้งอยู่ในตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง มีจำนวนหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ร้อยละ 60 ส่วนชาวบ้านที่ทำสวนมีร้อยละ 10 เลี้ยงสัตว์และประมงขนาดเล็ก ร้อยละ 20 ค้าขายและรับราชการ ร้อยละ 5 และรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 5 (องค์การบริหารส่วนตำบลควนโส, 2558) ป่าทุ่งบางนกกอกในพื้นที่ตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา เป็นป่าเสม็ดเพียงผืนเดียวในจังหวัดสงขลาที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และมีจำนวนพื้นที่มากที่สุด โดยป่าผืนนี้เป็นป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2507 (Figure 1) มีจำนวนเนื้อที่ 6,250 ไร่ คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดในตำบล ครอบคลุมพื้นที่ 6 หมู่บ้าน สำหรับพื้นที่ป่าที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษา คือ ป่าชุมชนในเขตหมู่ที่ 8 บ้านสวน และหมู่ที่ 11 บ้านบ่อหว้า

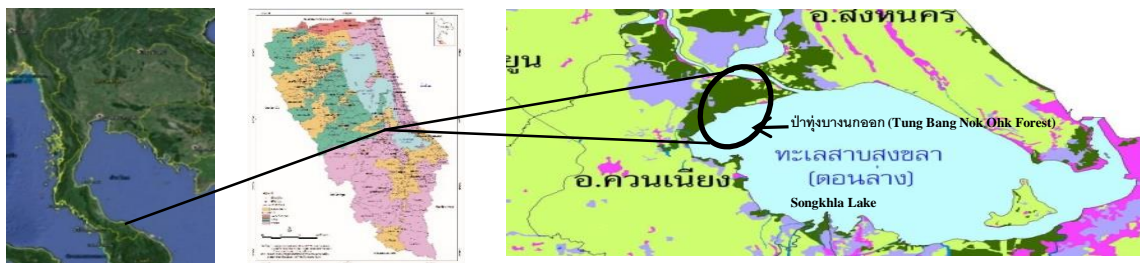

Figure 1 Tung Bang Nok Ohk–National Forest, Khuan So Subdistrict, Khuan Niang District, Songkhla Province, South of Thailand.

Source: Informatics Research Center for Natural Resource and Environment, Prince of Songkhla University (2010)

ผลการศึกษา

จากกระบวนการสร้างความร่วมมือทำให้ได้รูปแบบการจัดการป่าทุ่งบางนอกที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเห็นพ้องร่วมกันและมีการทำงานร่วมกันเพื่อผลักดันข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมผ่านโครงการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาในพื้นที่ป่าทุ่งบางนอก ทั้งในประเด็นไฟฟ้า ความขัดแย้งที่เกิดจากแนวเขตทับซ้อนระหว่างป่ากับที่ดินทำกินของชาวบ้าน ประกอบกับการใช้ประโยชน์จากป่า ฯลฯ ทั้งนี้ นอกจากเป้าหมายเพื่อหาแบบการจัดการป่าดังกล่าวแล้ว การศึกษานี้ยังได้มีการวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการ และหาทางออกของปัญหาจนได้รูปแบบการจัดการป่าเสม็ดทุ่งบางนอกที่ทุกฝ่ายยอมรับ

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการเพื่อการจัดการป่าเสม็ดของชุมชน

1.1 ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล นั่นคือผู้ที่อยู่ในบทบาทผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ที่ทำให้การสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้ทำหน้าที่นี้มักเป็นผู้วิจัย ดังนั้น ผู้ที่อยู่ในบทบาทนี้จึงควรตั้งใจจริงจังและมุ่งมั่นในการทำงานตามเป้าหมาย โดยตระหนักถึงประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ มีความรับผิดชอบ ใฝ่รู้ ตื่นตัว รู้สึกท้าทายและสนุกไปกับงานที่ทำ มีความซื่อสัตย์ ต่องานและผู้ร่วมงาน มีมนุษยสัมพันธ์และทักษะการสื่อสารกับผู้อื่นหรือชุมชนได้ดี เรียนรู้ที่จะปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ มีทักษะและไหวพริบในการคิดและการตัดสินใจ มีความคิดที่ละเอียดรอบคอบใส่ใจในงานและผู้อื่นโดยไม่ละเลยต่อสิ่งเล็ก ๆ เช่น การให้ความสำคัญและใส่ใจต่อผู้เข้าร่วมอย่างเท่าเทียม หรือเครื่องมือ อาหาร ของว่าง และเครื่องดื่มที่ใช้ในการจัดประชุมปฏิบัติการ

1.2 ปัจจัยด้านกระบวนการทำงาน

1) การลงพื้นที่ศึกษาเรียนรู้ข้อมูลเชิงลึกของชุมชนและบริบทชุมชนอย่างรอบด้าน เอื้อให้เกิดการสร้างความร่วมมือเพราะทำให้มีข้อมูลที่เพียงพอต่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และยังทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถนำมาอธิบายเชิงเหตุและผลเพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับป่าได้ เช่น การนำข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชน โบราณสถาน ต้นเสม็ดที่มีอายุกว่าร้อยปี อายุของชาวบ้านที่มากกว่า 100 ปี มาเป็น

เหตุผลบ่งชี้ว่าการทำแนวเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้นทับซ้อนที่ดินทำกินชาวบ้านที่อยู่มาก่อน

2) การให้เกียรติและให้ความสำคัญแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเท่าเทียม กล่าวคือ การให้ความสำคัญกับผู้เข้าร่วมในการประชุมปฏิบัติการอย่างใส่ใจ และให้เกียรติทุกคนอย่างเท่าเทียม ใส่ใจในรายละเอียดปลีกย่อยที่หลายคนอาจมองข้าม เช่น การเลือกขนมของว่างหรือเครื่องดื่มที่มีคุณภาพ รสชาติดี งามเฝื่อนและจัดหาสิ่งที่ตรงกับความต้องการของผู้เข้าร่วมอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ความใส่ใจแม้เพียงเรื่องเล็กน้อยที่มักถูกมองข้ามก็ถือเป็นส่วนหนึ่งที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือได้

3) เวลาที่เพียงพอในการศึกษาชุมชนและบริบท เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้ค่อยเป็นค่อยไป โดยงานวิจัยนี้ใช้เวลากว่า 3 ปีกับการทำงานในพื้นที่และการลงพื้นที่ในแต่ละครั้งนั้นอย่าคาดหวังเพียงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่นักวิจัยต้องการ ทว่า การไปเพื่อทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนไปพร้อม ๆ กันก็สามารถเก็บเกี่ยวข้อมูลได้ไม่น้อย ค่อย ๆ สะสมข้อมูลและเก็บซ้ำ ๆ ต่างวันต่างเวลาและต่างผู้ให้ข้อมูล ซึ่งถือเป็นกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอื่นทำให้ข้อมูลที่ได้น่าเชื่อถือ

4) การมีข้อมูลอย่างเพียงพอและเชื่อถือได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เป็นความรู้ใหม่ เช่น ข้อมูลการประเมินสภาพป่าและศักยภาพในการเก็บกักคาร์บอนของป่าเสม็ด โดยผลจากการนำข้อมูลนี้มาใช้ปรับฐานความรู้ให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมในกระบวนการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกล่าวว่า “ตนรู้สึกตระหนักถึงความสำคัญของป่าเสม็ดที่มีอยู่ในชุมชนมากยิ่งขึ้น และเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งอย่างตื่นตัวและเข้าร่วมด้วยใจ” สังเกตได้จากการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคนเดิมเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทุกครั้งทั้งยังขยายกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น

5) ความไว้วางใจ จากผลการศึกษาพบว่า ความไว้วางใจ เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จของการทำงานร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งความไว้วางใจระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับผู้วิจัยหรือชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้วิจัยกับเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งนี้ ความไว้วางใจประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ เช่น ข้อมูลที่เพียงพอและถูกต้อง ระยะเวลาที่เพียงพอซึ่งทำให้มีการ

พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างกัน ได้เรียนรู้ทำให้เข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น จนทำให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน

6) ความพร้อมในการเรียนรู้ของทุกฝ่าย การเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ของผู้วิจัย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากชุมชน และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ที่ต่างฝ่ายต่างเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมเปิดใจรับสิ่งใหม่ เปิดรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความไว้วางใจ และเกิดเป็นความร่วมมือ

1.3 ปัจจัยด้านชุมชนและสถานการณ์ด้านป่าไม้

1) ลักษณะชุมชนและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างชุมชนกับป่าทุ่งบางกอก กล่าวคือ ชุมชนควนโสนเป็นชุมชนที่ยังมีวิถีชีวิตที่ยึดโยงอยู่กับธรรมชาติ สะท้อนได้ทั้งจากการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างหลากหลาย วัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น ประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนยังยึดถือปฏิบัติ คือ ประเพณีรับเทียนดาหรือรับเทวดาประจำปี ที่เชื่อว่าพืชผลทางการเกษตรจะได้ผลดีและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจะมีความสงบร่มเย็นเป็นสุขเป็นสิ่งที่เทวดาผู้ปกครองชุมชนเป็นผู้ดลบันดาล รวมถึงชุมชนยังมีคุณลักษณะความเป็นชุมชนในสังคมไทยที่ยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน ซึ่งช่วยคลี่คลายความขัดแย้งได้ จากลักษณะชุมชนดังกล่าวทำให้ตลอดระยะเวลากว่า 3 ปี ของการทำงานในชุมชน ผู้วิจัยได้รับการต้อนรับและความร่วมมือเป็นอย่างดี

2) ปัญหาวิกฤติป่าไม้และนโยบายการแก้ปัญหาด้านป่าไม้ของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังมีปัญหา ผลการศึกษาพบว่าหลายฝ่ายตระหนักถึงปัญหานี้จึงต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยมีการทำงานร่วมกันจากทุกฝ่าย ทั้งชุมชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

3) ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อป่าทุ่งบางกอก จากการศึกษาพบว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเริ่มมีความหวังและมองเห็นความเป็นไปได้เชิงรูปธรรมเมื่อรับรู้ถึงความก้าวหน้าของงานวิจัยผ่านรูปธรรม

ที่ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นผ่านโครงการย่อยต่าง ๆ ทำให้ทัศนคติและความเข้าใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อผู้วิจัยเปลี่ยนไป และเข้าร่วมในกระบวนการทำงานร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ

1.4 ปัจจัยด้านกลยุทธ์การทำงานในกระบวนการ

1) กลยุทธ์ win-win กล่าวคือ กลยุทธ์นี้ คือ ทักษะหนึ่งของการบริหารโครงการวิจัย ที่มุ่งแสวงหาความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและหน่วยงานภายนอก โดยมีเป้าหมายการทำงานร่วมกันเพื่อเป็นประโยชน์แก่ชุมชน โดยที่ทุกฝ่ายต่างได้งานตามเป้าหมาย มีการทำงานที่ทุกฝ่ายแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ เช่น ทรัพยากรที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ งบประมาณ กำลังคน และความรู้

2) กลยุทธ์การเปลี่ยนจากข้อเสนอสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อกระบวนการครั้งนี้เพราะการสามารถนำข้อเสนอต่าง ๆ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผลักดันเข้าสู่โครงการที่สามารถปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรมนั้น ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมองเห็นคุณค่าของโครงการวิจัย ซึ่งการเห็นถึงคุณค่าของโครงการวิจัยนี้นำไปสู่ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันตลอดโครงการ

1.5 ปัจจัยด้านเครื่องมือ

แนวทางการศึกษาของแบบจำลองเหมือนเพื่อนคู่คิด (companion modelling approach: ComMod) และเกมบทบาทสมมติ (role playing game: RPG) เป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมือ ทั้งนี้ ComMod เป็นกระบวนการที่ดี ที่เอื้อให้เกิดการบูรณาการชุดความรู้ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม วิทยาศาสตร์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ฯลฯ ทำให้มีข้อมูลเพียงพอที่เอื้อต่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการที่ ComMod มีเครื่องมือสำคัญคือ เกมบทบาทสมมติ จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้หลายฝ่ายสนใจเข้าร่วมกระบวนการด้วยความยินดีและเต็มใจ โดยอยู่จนเสร็จสิ้นกระบวนการทุกครั้ง หรือการสะท้อนข้อดีต่าง ๆ เช่น เกมทำให้ไม่รู้สึกเบื่อ เห็นภาพรวมของทรัพยากรในชุมชน กระตุ้นความคิด รู้สึกตื่นตัวตลอดเวลา ถ้าแสดงออก เป็นตัวของตนเองในการคิดและตัดสินใจ มีโอกาสในเจรจาต่อรองระหว่างกันและกัน ได้รู้จักและแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ร่วมกัน เข้าใจความคิดและบทบาทซึ่งกันและกัน เช่นนี้จึงทำให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน

2. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการสร้างความร่วมมือ

จากกระบวนการในการทำวิจัยครั้งนี้ถือว่าได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี ดังนั้นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจึงมีไม่มากนัก ซึ่งมีดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านกระบวนการ

1) เวลา แบ่งเป็น 2 ประเด็นย่อย คือ เวลาในการเล่นเกมน และเวลาที่ใช้ในการออกแบบกระบวนการ ที่ค่อนข้างใช้เวลามากพอสมควร เช่น เวลาในการเล่นเกมนต่อรอบอย่างน้อย 1 วัน ส่วนการออกแบบเกมบทบาทสมมติ ต้องใช้เวลาค่อนข้างมากในการคิดและออกแบบกระบวนการ รวมถึงจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้วิจัย รูปแบบและความซับซ้อนของกระบวนการเกม

2) ความพร้อมของผู้เข้าร่วมและทีมงาน ปัจจัยนี้มีความสำคัญเนื่องจากกระบวนการสร้างความร่วมมือนั้นต้องทำงานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลาย ทั้งโดยใช้เกมบทบาทสมมติ และกระบวนการต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องกัน ดังนั้นผู้วิจัยควรมีการจัดประชุมทีมงานและชี้แจงบทบาทของผู้ช่วยในทีมอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันผู้วิจัยหรือผู้นำกระบวนการก็ต้องคอยกระตุ้นผู้ช่วยที่เป็นทีมงานให้มีความตื่นตัวตลอดเวลาด้วยเช่นกันจึงจะทำให้กระบวนการดำเนินไปอย่างราบรื่น

3) งบประมาณ พบว่าทั้งขั้นตอนการออกแบบเกมและการเล่นเกมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ คือ งบประมาณ ที่จะต้องใช้ในการซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการออกแบบ รวมถึงงบประมาณสำหรับการจัดกระบวนการในการเล่นเกมนแต่ละรอบซึ่งอาจมากกว่า 1 วัน ขึ้นอยู่กับขอบเขตของการศึกษาของผู้วิจัยแต่ละรายที่อาจมีกำหนดสถานการณ์แตกต่างกันไป

2.2 ปัจจัยด้านบุคคล

1) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กล่าวคือ บางครั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมในกระบวนการก็ส่งผลต่อการคิดและตัดสินใจ ทั้งนี้จากการสังเกตพฤติกรรมการเล่นเกมนในแต่ละรอบพบว่าเกมรอบที่ผู้เล่นมีเพียงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นชาวบ้านในชุมชน ผู้เล่นแต่ละคนจะมีความเป็นตัวของตัวเอง

ตัวเองสูงทั้งในการแสดงออกทางความคิดและการตัดสินใจ แต่ความเป็นตัวของตัวเองของชาวบ้านบางกลุ่มลดลงเมื่อเข้าสู่กระบวนการเกมที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านมาเล่นด้วยกัน หรือมีผู้สังเกตการณ์ที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้านกลุ่มดังกล่าว อย่างไรก็ตาม อุปสรรคในข้อนี้นับเป็นความท้าทายหนึ่งของผู้วิจัยที่อยู่ในบทบาทวิทยากรกระบวนการหรือผู้อำนวยความสะดวก ที่ต้องหาวิธีการดึงเอาความคิดเห็นจากทุกฝ่ายออกมาให้ได้ และปรับเกมหรือกระบวนการให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

2) ความคิดแบบ “ปล่อยให้เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่รัฐ” จากผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางส่วนยังมีความคิดที่ว่าการจัดการป่าที่อยู่ภายใต้กฎหมายป่าสงวนแห่งชาตินั้นเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรง นั้นเพราะความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานในสังกัดกรมป่าไม้ รวมถึงปัญหาความไม่ประสานร่วมมือกันมากนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ โดยต่างฝ่ายต่างทำงานตามบทบาทของตน อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านกลับคาดหวังที่จะได้มีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาพร้อมกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยกล่าวว่า “ชาวบ้านต้องการพบเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องการให้ลงมาในพื้นที่มาหารือกับชาวบ้านบ้าง”

3) ข้อพึงพิจารณากรณีการใช้บางกลยุทธ์ในการสร้างความร่วมมือ เช่น ปัจจัยด้านบุคคลที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้เพราะพฤติกรรมหรือความคิดของบุคคลแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกัน หรือการใช้กลยุทธ์ win-win ที่อาจบั่นทอนพลังความร่วมมือได้ หากแต่ละฝ่ายที่เข้ามาทำงานร่วมกันต่างมุ่งคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนมากเกินไปจนให้ความสำคัญกับผู้อื่นน้อยลง ซึ่ง ทำให้ความไว้วางใจ (trust) ระหว่างกันลดลงหรือถูกทำลายไปจนสิ้นจนไม่ได้รับความร่วมมือในการทำงาน

2.3 ปัจจัยโครงสร้างเชิงนโยบายและกฎหมาย

1) ความพร้อมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน แม้ว่าได้รับการถ่ายโอนภารกิจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตามพระราชบัญญัติการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 แล้วก็ตาม จากการศึกษาพบว่า มีปัญหาในทางปฏิบัติที่มีความยุ่งยากเพราะป่าทุ่งบางนอกออกเป็นป่าสงวนแห่งชาติ แม้จะมีสถานะป่าชุมชนอยู่ด้วยก็ตาม แต่อำนาจในการจัดการยังคงเป็นของหน่วยงานในสังกัดกรมป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภารกิจการควบคุมไฟป่าที่ได้รับการถ่ายโอนจากสำนักงานป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า กรมป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2554 นั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น ขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลงานด้านนี้โดยตรง จึงไม่มีคนทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้การทำงานในด้านนี้ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

2) โครงสร้างการจัดการป่าภายใต้กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่า มีบางข้อเสนอที่มีอุปสรรคในแง่กฎหมาย เช่น การขุดคุ้ยน้ำรอบเขตป่า ซึ่งแม้ว่าทุกฝ่ายยอมรับในแนวทางนี้ แต่หลายฝ่ายเห็นถึงความยุ่งยากในทางปฏิบัติ แม้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าร่วมกระบวนการได้เสนอทางออก คือ การใช้มาตรา 19 และแนะนำให้เสนอโครงการในนามกลุ่มที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย แต่เมื่อข้อเสนอนี้ผ่านเข้าสู่กระบวนการต่อ ๆ ไป จึงได้ข้อสรุปอีกแนวทางที่หลีกเลี่ยงความยุ่งยากดังกล่าว

วิจารณ์

สำหรับปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความร่วมมือนั้นมีประเด็นน่าสนใจต่อการนำมาขบคิดและวิจารณ์ผล กล่าวคือ

ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือ
จากผลการศึกษาเห็นได้ว่าการสร้างความร่วมมือประกอบด้วยหลายปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน เช่น บุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก (facilitator) ให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่สร้างโอกาสการสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ เช่น การที่ facilitator เอื้อให้ทุกฝ่ายได้รับรู้ข้อมูล เจรจาต่อรองกัน เพื่อหาข้อยุติความขัดแย้ง (Silalahi and Erwin, 2015) หรือ Mohammed *et al.* (2017) ที่กล่าวถึง บทบาทสำคัญของ facilitator ที่เป็นตัวแทนเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความ

ร่วมมือในการจัดการป่าอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับเครือข่ายเพื่อความเท่าเทียมในนโยบายภูมิอากาศและป่าไม้ (REDD+) ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจเป็นอย่างมาก โดยพบว่า มีหลายปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจที่นำมาสู่ความร่วมมือ เช่น บุคคลที่น่าเชื่อถือ ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเพียงพอ เวลาที่เพียงพอ มีกระบวนการที่ดี การยอมรับในบริบทและประวัติศาสตร์ ความมั่นคง สิทธิ และการครอบครองทรัพย์สิน การเข้าถึงความช่วยเหลือ และการโปร่งใสของผลประโยชน์ จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ REDD+ ในหลายประการ เช่น การสร้างความน่าเชื่อถือของบุคคลซึ่งหมายถึงผู้วิจัยหรือผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก หรือการใช้ระยะเวลากว่า 3 ปี ที่เพียงพอต่อการสร้างความไว้วางใจและศึกษาข้อมูลเชิงลึกของชุมชนและป่าเสม็ดจนทำให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอทั้งมิติสังคม ประวัติศาสตร์ชุมชน และมิติด้านป่าไม้ มีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ หรือการใช้ข้อมูลเชิงลึกทางประวัติศาสตร์ชุมชนที่ค้นพบความเชื่อมโยงกับผืนป่า หรือการที่กระบวนการสร้างความร่วมมือยังคงให้ความสำคัญกับสิทธิของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่า นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้กลยุทธ์การทำงานแบบ win-win นั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hahn *et al.* (2006) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำรอบเมืองคริสเตียนstad (Kristianstad) ประเทศสวีเดน ซึ่งใช้กลยุทธ์ win-win เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือระหว่างเกษตรกรและสมาคมการประมง จากผลการศึกษาที่ชี้ว่า ความไว้วางใจ มีความสำคัญต่อการสร้างความร่วมมือ ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Janssen *et al.* (2011) ที่สะท้อนถึงตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อทิศทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อการจัดการทรัพยากร คือ ความไว้วางใจ การได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน และบริบทของระบบนิเวศ รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kim (2009) ที่รายงานว่าพฤติกรรมการตัดสินใจของตัวแทนผู้ค้าสองรายที่ทำการศึกษานั้นอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจระหว่างซึ่งกันและกันที่ผ่านการทบทวนหรือเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากประสบการณ์หรือข้อมูลที่ติดต่อหรือซื้อขายระหว่างกัน

ส่วนในประเด็นความไว้วางใจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไว้วางใจ

ระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ ซึ่งผลการศึกษาความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนควนโส (สวรินทร์ และคณะ, 2557) พบว่าความสัมพันธ์หรือทัศนคติที่ชาวบ้านมีต่อเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปในเชิงลบ นั่นคือมีความขัดแย้งทั้งแบบแสดงออกและไม่แสดงออก (ในระดับความคิดและทัศนคติ) โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาดูแลพื้นที่ป่าและพบปะชาวบ้านเพื่อให้ข้อมูลหรือความเกี่ยวกับป่าให้มากขึ้น ทว่า เมื่อมีโครงการวิจัยนี้ที่ทุกฝ่ายมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิดและลงมือทำด้วยกัน และเข้าใจบทบาทซึ่งกันและกัน ทำให้ความไว้วางใจระหว่างชาวบ้านในชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐมีทิศทางที่ดีขึ้น ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Dumrongrojwattana *et al.* (2011) ที่สะท้อนผลการศึกษาในพื้นที่จังหวัดน่านว่า กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ระดับความไว้วางใจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนดีขึ้น เพราะก่อนที่จะมีกระบวนการดังกล่าวความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายอยู่ในระดับที่ไม่ดีมากนัก อย่างไรก็ตาม Kim (2009) เสนอแนะว่า ควรมีการตรวจสอบความไว้วางใจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระยะยาว เพราะความไว้วางใจที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีต่อกันนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ นั่นจึงเป็นเหตุผลที่ว่า ในกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นั้น จำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความไว้วางใจระหว่างกันเอาไว้ เพื่อให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น

นอกจากนี้จากผลการศึกษาที่มีการใช้กลยุทธ์การสร้างรูปธรรมให้เห็นเป็นที่ประจักษ์โดยการผลักดันข้อเสนอต่าง ๆ สู่การปฏิบัติจริงภายใต้ความร่วมมือของทุกฝ่ายเป็นอีกปัจจัยที่เอื้อต่อความร่วมมือและยังเชื่อมโยงถึงประเด็นความไว้วางใจ นั่นคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ เชื่อมั่นถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับอันนำมาสู่ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันจนเสร็จสิ้นกระบวนการ เปลี่ยนทัศนคติแบบเดิม ๆ ที่ชาวบ้านหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเคยมีประสบการณ์เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลในการทาวิจัย ซึ่งต่างคิดว่าชุมชนไม่ค่อยได้อะไรหรือไม่มีรูปธรรมเกิดขึ้น จนขาดความมั่นใจและขาดความไว้วางใจต่อผู้ดำเนินโครงการ ที่สะท้อนได้จากผลการศึกษาด้านสังคมของโครงการในพื้นที่ป่าพรุควนเค็ง (สำนักบริหาร

พื้นที่อนุรักษ์ที่ 6 (สงขลา) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2558) ที่ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนไม่เชื่อมั่นต่อโครงการเพราะที่ผ่านมาหลายโครงการเข้าไปดำเนินการเกี่ยวกับป่าพรุควนเค็ง แต่ไม่มีรูปธรรมใด ๆ เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ทำให้ชุมชนขาดความเชื่อมั่น ไม่ไว้วางใจต่อโครงการใหม่ที่จะเข้ามาดำเนินการ อีกทั้งประชาชนในพื้นที่ที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในการจัดการป่าพรุควนเค็งมีสูงถึงร้อยละ 81 ซึ่งเมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกในช่วงเวลาก่อนมีโครงการวิจัย ปัญหาเช่นนี้ผลการศึกษาของ สวรินทร์ (2557ก) พบว่าเกิดจากลักษณะการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ขาดการประสานความร่วมมือกัน ต่างฝ่ายต่างทำ และขาดความต่อเนื่อง คนในชุมชนจึงขาดความเชื่อมั่นต่อโครงการ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการ จากปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือโดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือเกมบทบาทสมมติ เช่น เวลา งบประมาณ สอดคล้องกับงานวิจัยอื่น ๆ หลายโครงการที่ใช้เครื่องมือนี้ บ่งชี้ให้เห็นว่าต้องใช้เวลามากพอสมควร โดยหากมีเวลาน้อยเกินไปจะทำให้การเรียนรู้ไม่สมบูรณ์นัก เช่น Dung (2008) สะท้อนถึงข้อเสียกรณีระยะเวลาการเล่นเกมในแต่ละสถานการณ์สั้นเกินไปทำให้ผู้เล่นไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ถึงข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นตามมาภายหลังและไม่สามารถปรับกลยุทธ์ได้ทัน ส่วนปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความคิดแบบ “ปล่อยให้เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่รัฐ” เป็นความคิดที่สะท้อนปัญหาได้หลายมุมมองทั้งในแง่การไม่พร้อมของข้าราชการต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือผู้อื่นที่ไม่ใช่ข้าราชการ ซึ่งข้าราชการส่วนใหญ่ยังไม่เคยชินมากนัก ทั้งยังสะท้อนถึงปัญหาโครงสร้างเชิงสถาบัน และ กลไก ของ รัฐ ใน การ จัด การ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งในกลไกด้านนโยบายและกฎหมาย ดังที่ สวรินทร์ (2560) ได้กล่าวถึงรายละเอียดของปัญหานี้ไว้หลายประการ เช่น นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่หลายประการ ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังกรณีกฎหมายป่าไม้หลายฉบับที่กลายเป็นกับดักกันเอง ส่วนปัจจัยความพร้อมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นอุปสรรคประการหนึ่งต่อการจัดการป่าที่มีสภาพเป็นอนุรักษ์

โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าที่มีสถานภาพทั้งป่าสงวนแห่งชาติและป่าชุมชน ทั้งนี้ สภาพปัญหาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังคงเรื้อรังจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับผลการศึกษาในประเด็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับบทบาทการสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ของเกศสุตา สิทธิสันติกุล และคณะ (2559) ที่ชี้ถึงจุดอ่อนและข้อจำกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อบทบาทการสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนในหลายประการ เช่น การให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตมากกว่าการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ การขาดบุคลากรเฉพาะด้าน การทำงานเป็นแบบกลยุทธ์เชิงรับ งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการจัดการข้อมูลระดับพื้นที่ การสื่อสารไม่เพียงพอที่จะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างป่าไม้กับทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต ทั้งนี้ สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่สะท้อนตรงกันกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนควนโส และจากที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่าปัญหาเหล่านี้ยังต้องใช้เวลามาก และจะยังคงมีอยู่ต่อไป หากทุกฝ่ายยังไม่ประสานร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยมุ่งที่ผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ

อนึ่ง ทั้งหมดที่กล่าวมาทั้งปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคก็คือแนวทางการพัฒนากระบวนการสร้างความร่วมมือต่อไปนั่นเอง

สรุป

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการจัดการป่าจะยั่งยืนได้หากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง และเข้มแข็งจะทำให้สามารถก้าวผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ โดยเฉพาะปัญหาการขาดการประสานความร่วมมือระหว่างกัน ต่างฝ่ายต่างทำตามหน้าที่ของตน และขาดความเชื่อมั่นหรือไว้วางใจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

การสร้างร่วมมือกันนั้นต้องสร้างโอกาสให้มีการสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย และต้องเป็น การสื่อสารที่ดีภายใต้กระบวนการที่ดี และอีกหลายปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างความร่วมมือดังกล่าวมาแล้ว เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียได้เรียนรู้ร่วมกันจนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งเพื่อให้เกิดการทบทวน ตรวจสอบ และปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา อนึ่ง การผลิตซ้ำกระบวนการเรียนรู้จะทำให้ทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้ทางสังคม

ที่ก่อให้เกิดผลที่สร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม

เอกสารอ้างอิง

- เกศสุตา สิทธิสันติกุล วราภรณ์ ปัญญาวิดี และปรารถนา ยศสุข. 2559. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับบทบาทการสนับสนุน การอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม 12(1): 28-45.
- มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. 2559. รายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย 2558-2559. มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, นนทบุรี. 13 หน้า.
- สวรินทร์ เบ็ญเด็มมะหลี. (2560). ปัญหาโครงสร้างอำนาจนโยบายและกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการป่าของประเทศไทย: กรณีศึกษาป่าทุ่งบางนกออก เขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 5(2): 387-402.
- สวรินทร์ เบ็ญเด็มมะหลี. 2557ก. เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่าร่วมกันในพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออก เขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม 10(2): 1-20.
- สวรินทร์ เบ็ญเด็มมะหลี. 2557ข. การประเมินสภาพป่าและศักยภาพในการเก็บกักคาร์บอนของต้นเสม็ดขาวในป่าชุมชนเขตพื้นที่ป่าทุ่งบางนกออกแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. วารสารวนศาสตร์ 33(2): 88-101.
- สวรินทร์ เบ็ญเด็มมะหลี เยาวนิจ กิตติธรรณกุล สมยศ ทุ่งหว่า และอุทัย บริญญาสุทธินันท์. 2557. การจัดการความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนควนโส. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ 8(2): 1-16.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2556. สังคมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ. 312 หน้า.

- สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 6 (สงขลา) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2558. การศึกษาความเหมาะสม ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสำรวจและออกแบบโครงสร้างเพื่อรักษาระดับน้ำที่เหมาะสมในการป้องกันไฟไหม้และรักษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพของป่าพรุควนเคร็ง จังหวัดนครศรีธรรมราช). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา. 453 หน้า.
- องค์การบริหารส่วนตำบลควนโส. 2558. แผนพัฒนาสามปี (2558 - 2560) ขององค์การบริหารส่วนตำบลควนโส สงขลา. องค์การบริหารส่วนตำบลควนโส, สงขลา. (แฟ้มข้อมูล).
- Dumrongrojwatthana, P, Le Page, C., Gajasen, N., Trébuil, G. 2011. Co-constructing an agent-based model to mediate land use conflict between herders and foresters in northern Thailand. *Journal of Land Use Science* 6(2-3): 101-120.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO]. 2016. State of the World's Forest. (Online). Available: <http://www.fao.org/3/a-i5588e.pdf> (December 16, 2016).
- Hahn, T., P. Olsson, C. Folke and K. Johansson. 2006. Trust-building, knowledge generation and organizational innovations: The role of a bridging organization for adaptive ecomanagement of a wetland landscape around Kristianstad, Sweden. *Human Ecology: An Interdisciplinary Journal* 34: 537 - 592.
- Janssen, M. A., F. Bousquet and E. Ostrom. 2011. A multimethod approach to study the governance of social-ecological systems. *Natures Sciences Sociétés* 19: 382-394.
- Kim, W. 2009. Effects of a trust mechanism on complex adaptive supply networks: an agent-based social simulation study. *Journal of Artificial Societies and Social Simulation*. 12(3): 4-23.
- Mohammed, A.J., M. Inoue and G. Shivakoti. 2017. Moving forward in collaborative forest Management: Role of external actors for sustainable Forest socio-ecological systems. *Forest Policy and Economics*. 74: 13-19.
- Silalahi, M and D. Erwin. 2015. Collaborative conflict management on ecosystem restoration concession: lessons learnt from Harapan Rainforest Jambi-South Sumatra-Indonesia. *Forest Research* 4(1): 134-142.

Facilitating and Constraining Factors in Collaborative Processes for Sustainable Management of the Thung Bang Nok Ohk Forest in the Lower Songkhla Lake Basin

*Sawarin Bendem-Ahlee**

Independent scholar, Hatyai District, Songkhla. 90110

*Corresponding author: sw_rinda@hotmail.com

(Received: 6 September 2016; Accepted: 23 December 2016)

Abstract: The objective of this action research was to find out the supporting factors and problematic factors in the collaborative process of the Thung Bang Nok Ohk melaleuca forest management model using the companion modelling approach (ComMod). The stakeholders include the community, the state, and outside organizations such as those affiliated to the Royal Forest Department (overseeing forest fires and community management), local administration organizations, schools, and universities. Approximately 200 informants and participants were involved in the following three main work processes: 1) investigation of the melaleuca forest community, and the relationship between the community and the forest, using both qualitative and quantitative research methods, as well as surveys; 2) joint operation in considering and deciding on a management model acceptable to all parties using a role playing game (RPG) tool twice and three workshops; and 3) implementation according to the suggestions leading to concrete practices and upgrading them to local policies through eight operations. The results showed that the factors contributing to the process vary, namely: person, processes, tools, and work strategies. Role playing games - tools that make stakeholders share knowledge, learn and understand each other's role, working on a win-win strategy, with concrete practices – are a strategy that facilitates the building of trust between researchers, stakeholders and villagers. In addition, mutual trust between stakeholders is another important factor in the process. The factors that constrain included persons, instruments and policies or laws related to forestry.

Keywords: Contributing and Restraining Factors, collaboration, Thung Bang Nok Ohk forest, Songkhla lake

บทคัดย่อ: บทความนี้ต้องการสะท้อนปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการหาารูปแบบการจัดการป่าร่วมกันในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมบางนกออก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้แนวทางการศึกษาของแบบจำลองเหมือนเพื่อนคู่คิด โดยมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากชุมชน รัฐ และหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของกรมป่าไม้ (ด้านไฟฟ้า การจัดการป่าชุมชน) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และมหาวิทยาลัย เป็นผู้ให้ข้อมูลและผู้เข้าร่วมกระบวนการประมาณ 200 คน มีการทำงาน 3 กระบวนการหลัก คือ 1) การศึกษาชุมชน ป่าเสื่อม และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและป่า โดยใช้ทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และการสำรวจ 2) การปฏิบัติการร่วมคิดและตัดสินใจ เพื่อหาารูปแบบการจัดการที่ทุกฝ่ายยอมรับ โดยใช้เครื่องมือเกมบทบาทสมมติ 2 รอบ และการประชุมปฏิบัติการ 3 ครั้ง และ 3) การปฏิบัติการนำข้อเสนอไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและยกระดับนโยบายท้องถิ่นซึ่งใช้การปฏิบัติการ 8 ครั้ง และนำข้อมูลจากกระบวนการต่าง ๆ มาวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการมีหลากหลาย กล่าวคือ ด้านบุคคล กระบวนการและเครื่องมือ และกลยุทธ์การทำงานต่าง ๆ เช่น เกมบทบาทสมมติ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การทำงานแบบ win-win การเปลี่ยนข้อเสนอสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรมที่เอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชาวบ้าน นอกจากนี้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยอีกประการที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการกระบวนการ ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคล เครื่องมือและนโยบายหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้

คำสำคัญ: ปัจจัยเอื้อและเป็นอุปสรรค ความร่วมมือ ป่าทุ่งบางนกออก ทะเลสาบสงขลา

Introduction

Forests are a communal public good, with importance for the lives of humans and the global environment. We can see this from the Food and Agriculture Organization (FAO 2016) which stated that ‘forest’ does not refer only to an area of trees, but is instead a fundamental foundation for our livelihoods and food security of communities. Even more importantly, forests will have a future role in our lives and communities’ capacity for adaptation in the future. As such, forests are a source of food, energy and income, and are connected to the valuable existence of communities and society. In any case, countries all over the world each face their own problems of forest area loss due to the expansion agriculture in many forms. This relationship has existed for a long time, and is not different from the problems of continued forest land loss in Thailand. Statistics on area of forest in Thailand in 2015 show a situation in

which forest loss continues, over 40,000 acres. The situation in the north and northeast of the country is still one of diminishing forest area, while the situation improves in other areas. In the south, even though the rate of forest land increase is not great, some types of forest, such as peat bog forest or melaleuca forest, are experiencing encroachment problems and losing large areas of forest from forest fires. The report on the condition of forests in 2016 shows that forest has been decreasing in many provinces, such as Nakhon Phanom, Udon Thani, Yala, Loei and Samut Songkram. At the same time, many provinces are experiencing increase in forest land, as can clearly be seen in Saraburi, Surin, Prachuap Kirikhan, Lopburi and Suphanburi. The provinces with the largest area of forest land currently are Mae Hong Son, Tak, Lampang, Chiang Mai and Phrae (Seub Nakhasathien Foundation, 2016).

Moreover, Thailand is lucky that His Majesty the King Bhumipol Adulyadej was very concerned about forests and stated that "...every person should help take care of the forests, which belong to everyone, and work together with forestry officials to plant forest, so that there will be enough water available for agriculture..." (Office of the National Economic and Social Development Board, 2013). We can see here the emphasis on the need to cooperate among all sectors, because if we do not cooperate there will be constant conflicts as problems go unsolved. Silalahi and Erwin (2015) have reported that in forest management in Indonesia, for example in the Harapan Rainforest, an important problem is conflict over benefits from use of forest and land, where the issues are complex and there is a diversity of stakeholders. The solution to these problems is cooperation between all parties so that a solution that is feasible in terms of the forest situation at hand, can be possible; these solutions should be sustainable and sustained. It is clear that these problems do not differ from the problems currently experienced by Thailand.

Similarly, the Thung Bang Nok Ohk forest is a protected forest in the southern region of Thailand located in *tambon* Khuanso, Khuanniang district, Songkhla province. The forest is located in the lower Songkhla lake, and has an area of 2,100 acres. The forest is classified as a peak bog forest, and is used by the local communities in many ways, such a fishing, as well as a source of wild honey and mushrooms (*het samet* and *het taptao*). The forest understory is composed mainly of white melaleuca, and a rich diversity of flora and fauna can

be found, especially bees. The forest also has high potential for carbon sequestration (Bendem-Ahlee, 2014b). The problems found include forest fire, encroachment, overlap of forest area with individually held land and conflicts. These observations are from the research "Constructing a model for replicating cooperation for integrated and sustainable management of melaleuca forests in the Songkhla lake catchment", which, in addition to creating a framework in which all stakeholders could come together in collaboration, also researched the factors that facilitate and constrain processes to create cooperation between stakeholders. The intent was to provide ideas that would be useful in the development of cooperative processes in other case studies in the future.

Materials and Methods

This action research had the objective of building cooperation between stakeholders in order to find models for forest management that would be appropriate for the locality. The research used the companion modelling approach of bringing together community stakeholders, the state and external agencies, such as the agencies of the Royal Forestry Department (forest fire, community forestry management), local government administration organizations, schools and universities, all to serve as informants as well as participating in the research process. The number of individuals involved was approximately 200, engaged in three main work processes: 1) Research on communities, melaleuca forest and the relationships between community and forest, using both qualitative and quantitative

methods, as well as surveys; 2) work to consider and make decisions together, in order to find management models that can be accepted by all parties, using two rounds of Role Playing Games (RPG) and three action meetings; and 3) implementation of concrete activities based on recommendations and raising the issues to the level of local policy, conducted 8 time. Data from all these was brought into the analysis of facilitating and constraining factors within the process, which are evident from both participatory observations and analysis of data by the researcher, as well as results from the participants in each of the processes. This shows which factors are facilitators and which factors are hindrances in the creation of cooperative processes. The research site was the Thung Bang Nok Ohk forest, located in Khuanso subdistrict, Khuanniang district, in Songkhla province. This area is located within the lower area of the lake, and has a total of 11 villages. Villagers are mostly engaged in agriculture (60%), with some involved in horticulture (10%), fishing and small livestock (20%), commerce and government service (5%) and wage labor (5%) (Khuanso subdistrict Administrative Organization, 2015). The Thung Bang Nok Ohk forest is still quite rich and has the largest area. According to the 1964 Law on National Protected Areas, this forest area is 2,500 acres and is $\frac{1}{4}$ of the area of the subdistrict, and covers 6 villages. The area of the forest used in this research was located in Mo 8 Ban Suan and Mu 11 Ban Borwa.

Result

The process to building cooperation produced a model for management of the Thung Bang Nok Ohk forest that was

acceptable to all stakeholders, and generated recommendations for problem solving in the forest area, to be integrated into concrete activities on the ground through various projects, related to forest fires, and conflicts resulting from overlapping land boundaries between forest and agricultural lands. In addition to searching for this management model, the research analyzed the facilitating and constraining factors in the process, and found options for problem solving in the Thung Bang Nok Ohk forest that were acceptable to all parties involved.

1. Factors that facilitate collaborative processes for integrated community melaleuca forest management

1) Individual factors of the facilitator, who managed communication between the stakeholders. This work was mostly conducted by the researcher. The person in this role should be enthusiastic, dedicated and proactive in carrying out activities according to the goals, and recognize the importance of the community's needs. This person should be responsible, inquisitive, aware and enjoy the work process, be loyal to the work and colleagues, have good personal relations and communication skills, learn to adjust his or her own actions to the situation, be resourceful and sharp in decision making, be detail oriented in the work and in cooperation with others, as well as thinking proactively about equipment, food, snacks, drinks and other things that are needed for meetings.

2) Work process factors

- Fieldwork to obtain detailed and holistic information about the community and the community context facilitates the creation of cooperation because it allows sufficient information to be shared in the work process. It also

highlights the connections between different types of information, which can be brought forward in explanation of cause and effect when working on problem solving issues related to the forest. For example, introduction of information on village history helped show how old the forest is, where a villager of more than 100 years recognized a tree that was there for his/her entire life, and the drawing of the protected area lines overlapped with the agricultural area of the villagers.

- Giving equal respect and importance to all stakeholders. Giving importance and close attention to participation in meetings and other activities, along with equal respect to every person, attention to small details that some people might overlook, such as selection of quality snacks and refreshments, greetings and preparing things to meet the preferences of participants are all part of this factor. Even though these are small concerns that may be overlooked, they should be considered as things that facilitate cooperation.

- Sufficient time in researching the community and its context. This is another factor of learning that should be done according to its own pace. This research took three years to conduct fieldwork and implement activities on each visit. The researcher should not limit his or her view to only the data that is desired. Working with the community locally is a process of learning about their lifestyles and livelihoods, and the relevant data that can be collected through these activities is not insignificant. Data should be accumulated little by little, and is often collected in duplicate, day-by-day and

with different informants. This should also be considered as a process of checking the accuracy of data, and will result in data with high reliability.

- Sufficient and reliable data. This is especially important for new information that is collected, such as evaluation of forest conditions and capacity for carbon sequestration in melaleuca forests. This data is processed for feedback to stakeholders. Stakeholders commented that "I feel that I have realized the importance of the melaleuca forest in the community to a much greater degree than before, and was able to participate fully and openly in the activities. This is also evident from repeated participation of people who have attended meetings from the beginning of the research, and when the stakeholder groups are expanded.

- Trust. The research has shown that trust is one factor that leads to success in building cooperation between stakeholders, and this includes trust between villagers and researchers, and between villagers and government officials. Trust is the product of many factors, such as sufficient and accurate information, sufficient time that allows for the creation of personal relationships, and learning for increased mutual understanding. With a combination of these, trust can be built.

- Readiness to learn of all parties. Learning is the key factor that will drive collaborative work, regardless of whether this is learning of the researcher, stakeholders in the community or involved government agencies, as long as they are willing to open their minds to new things, to shared learning-based change. These lead to

mutual understanding, build trust and result in cooperation.

3) Community and forest condition factors

- Community characteristics and close relations between the community and the Thung Bang Nok Ohk forest. The Khuanso community still has livelihoods that are dependent upon natural resources, as seen in their utilization of the diverse forest resources, as well as culture and beliefs, such as various rituals that are still carried out by the community members; for example, there is an annual ritual to receive the gods, in which the villagers believe that successful crops, healthy and harmonious living are things that the protecting gods provide. Additionally, the community still has the characteristics of the traditional Thai village, where kinship networks are strong, there is sharing and exchange of material goods, which helps to reduce conflict. From the period of three years invested in researching the community and its context, it could be said that the researcher enjoyed the warm welcome and good cooperation of the villagers.

- Forest crisis and national policies to solve forestry problems. There is a serious problem with people's participation, and it was found in this research that many parties are well aware of this problem and desire opportunities for real participation. This means joint work that brings together all parties, both communities and government agencies.

- Expectations of stakeholders in the Thung Bang Nok Ohk forest. The research found that many stakeholders have begun to have hope, and have begun to see the concrete possibilities when they learn of the progress made in the

research, which was gradually built up through small project activities. This has made the stakeholders' perspective and understanding of researchers change, and resulted in their participation in the joint work from beginning to end.

4) Strategic operational factors

- Win-win strategies. These are strategies or skills in research project management that aim for cooperation between stakeholders and external actors, and which consist of joint work in the interest of the community. In these activities, each party is successful in its work, achieves its own goals, where all groups have divided and shared tasks and responsibility, such as budget, personnel, knowledge and other resources required in various activities.

- Strategies to shift from recommendations to concrete implementation. This is one factor that facilitated this research because it was possible to bring recommendations of the stakeholders and lobby for their inclusion in the project, where they could be implemented in concrete activities. This enabled stakeholders to see the value of the research project, which led to continued participation and joint work throughout the project.

5) Equipment factors

The companion modelling approach (ComMod) and role playing games (RPG) are one factor that facilitated the creation of cooperation. ComMod is a good process for integrating different sets of knowledge from different perspectives, including social, natural science and stakeholders, and assists exchange and learning through the supply of relevant information. ComMod has an important tool, role playing games, which is a new

approach that encouraged stakeholders to join in the work processes happily and fully, until the activities were completed. Participants did not experience boredom, were able to see the big picture of the resources in their community, stimulated their thinking, had awareness of their participation at all times and were confident in expressing themselves and taking part in decision making. They also had opportunities to negotiate among themselves and get familiar with exchanging and learning together, building mutual understanding, and ultimately creating trust among all participants.

2. Factors constraining collaboration

This research enjoyed good participation from all stakeholders involved, and thus the discussion of constraining factors is not much. The issues are introduced here.

1) Process factors

- Time. Time factors can be divided into two sub-issues. The first is the time available for the RPG, and the second is the time available for designing the processes. These both require a significant amount of time. For example, playing the RPG requires at least one day, while the process design requires a lot of time for getting together thoughts and turning them into designs. Moreover, the preparation of materials and equipment requires time, depending upon the experience of the researcher, form and complexity of the game to be played.

- Preparedness of the participants and teams. This factor is important because building cooperation requires working closely together with diverse stakeholders. When implementing the games or other processes, the researcher should hold

meetings with the teams and explain the roles and responsibilities of assistants. At the same time, the researcher and facilitators should gradually encourage the assistants to increase their awareness of the various process steps, which will result in smooth operations.

- Budget. The research found that both the design and the implementation of the game depends upon the important factor of budget. It is necessary to buy materials and equipment used in both the design and implementation. Each round of the game may last more than one day, and the costs are affected by this time. This depends upon the scope of the research, and each researcher may define their situation in different ways.

2) Individual factors

- Power relations between stakeholders. Sometimes the relationships between stakeholders' influences thinking and decision making in the processes they are engaging in. From the observations of actual game playing, we see that in the case where the stakeholders are comprised only of villagers, they are clear and free in expressing their ideas and contributing to decision making. However, this is reduced when the game includes both community members and government officials, or when there are observers that have influence over the community stakeholders in some way. In any case, this constraining factor is a challenge for the researchers in their role as technical specialists or facilitators, who must find ways to pull out the thoughts of the participants, and adjust the game or other process to make it fit with the goals that have been set.

- “Leave it to the government officials” thinking. The research found that some officials in the local government agencies still have the opinion that forest management falls under the National Protected Area Law, and that the state power is the directly relevant factor. This is because of the conflicts that occurred between the local government administration organizations and the affiliated agencies of the Forest Department, as well as the difficulties experienced in achieving coordination among government agencies. Each agency simply carried out its work according to its own individual role. Nevertheless, villagers still hope that they will have the chance to meet, speak and exchange with, and search for solutions to problems together with state officials, stating that “villagers would like to meet with government officials, they would like them to come down to the locality to consult with the villagers”.

- Consideration of use of strategies for building cooperation. One factor that cannot be avoided is that each individual will have his or her own ideas and behavior, or might try to use win-win strategies that could ruin the cooperative force. If each party that is participating focuses strongly on its own interest, and its respect of other parties’ interest declines, this can reduce or destroy trust, and may result in the failure to achieve cooperation in the work.

3) Structural factors of policy and law

- Preparedness for natural resources and environmental management at local government administration organizations. The research found that local government administration organizations still lack

preparedness in many areas. Even though responsibilities in natural resources and environmental management have been devolved to this level according to the Decree on planning and implementation of decentralization of 1999, the research has seen that there are problems in the implementation. Difficulties arise from the fact that the Thung Bang Nok Ohk forest is a national protected area, and even though there are provisions for community forestry, the authority in management still lies with the agencies of the Forest Department, such as control of forest fires, which was transferred from the Office of Forest Protection and Forest Fire Control of the Forest Department in 2011. The local government administration organizations still are not prepared in various areas, such as the lack of personnel to take care of this work directly. There is no one to coordinate with other actors that are involved, and means that the work is not as efficient as it should be.

- Forest management structures under the National Protected Area Law. The research showed that some recommendations have legal constraints, such as digging canals around forest areas. In fact, all parties accept this idea, but many of the parties feel that this will be difficult to implement, even though the state officials participating offered an option for moving forward; that is, using Section 19 to make a project proposal in the name of the stakeholders group. But when this proposal moved forward into the various processes, it arrived at a different conclusion for avoiding the difficulty.

Discussion

Several interesting issues for consideration and discussion have emerged from the analysis of the facilitating and constraining factors in processes to build cooperation.

Factors that facilitation the creation of cooperation

As shown in this research, creating cooperation is composed of many interrelated factors, one of which is the individual. Most important is the facilitator, who brings about learning and exchange processes that create communication among stakeholders and results in increased mutual understanding. This follows other research findings mentioning the role of the facilitator in assisting in access to information and negotiation to bring an end to confrontation (Silalahi and Erwin, 2015) and Mohammed *et al.* (2017), such as the role of the facilitator who is forestry official and was able to achieve cooperation for sustainable forest management. Similar is the case of the REDD+ process, which places high value on creating trust and the many factors involved in achieving that trust, including individuals that can be trusted, sufficient information that can be trusted, sufficient time, good processes, acceptance of context and history, stability, rights and stewardship of resources, access to assistance and transparency of benefits. It is evident that the various factors discussed above are relevant to the much of the research on REDD+; for example, the issue of credibility or trust of individuals, particularly the researcher who also plays a facilitating role, or the investment of three years to build trust and formulate an in-depth understanding of the community and the melaleuca

forest. These enabled the researcher to achieve sufficient information to support the formation of a social perspective on the issues, the history of the village and the position of the forest. Data was checked to confirm its credibility. Other important perspectives included the links between the history of the village and the forest area, and the fact that the processes to create cooperation recognized the importance of the rights of the community to utilize the forest. Additionally, the research identified the importance of using strategies to create win-win situations, which is supported by the research of Hahn *et al.* (2006), which looked at the management of wetlands in Kristianstad, Sweden. Win-win strategies were used to create incentives for cooperation between farmers and the fishing association. Moreover, Janssen *et al.* (2011) support the findings regarding the importance of trust in the creation of cooperation, showing that trust was an important variable influencing the directions that participation can take during various processes. Obtaining acceptance from the community members and the ecological context were factors relevant to Kim (2009), which reported on decision making behavior of two representatives of merchants, based on a foundation of mutual trust after having gone through a review and learning process covering experience and information about communications and transactions between the two.

The issue of trust between government officials and the community has been researched in the context of conflict over natural resources in the community of Khuanso (Bendem-Ahlee, 2014a), and is indicative of the role of trust between stakeholders. It was found

that the relationships or perceptions villagers had about government officials was negative, and explained the both overt and also covert conflicts that existed (at the level of thought and perception). Most villagers wanted the government officials to come look at the forest area and meet with the villagers so they could provide more information and knowledge about the forest. However, when there was a project that provided opportunity for all parties to exchange and learn together, thinking and acting together, understanding each other's roles, this created trust between the villagers in the community and the government officials. This type of situation is relevant to Dumrongrojwattana *et al.* (2011) which presents the findings of research in Nan province. Exchange and learning processes in this study increased trust among stakeholder in the community, because before the process intervention the relations between the two parties was not very good. In any case, Kim (2009) recommended that there should be a long-term investigation of trust between stakeholders, as this trust may change over time. This is one reason that relations between stakeholders within processes to create cooperation should be maintained as this is the main determiners of trust, and plays a large role in influencing the smooth operation of activities.

Additionally, it is evident from the research how strategies to create concrete activities to promote and apply recommendations in actual implementation is another factor that facilitates cooperation, and is related to the issue of trust as well. That is to say, stakeholders and villagers experience

increased trust and confidence the benefits that they will get as a result of the working together in the process, if it is carried out to completion. This can also work to change old attitudes that stakeholders are simply providers of information, and there is no concrete benefit to be had from participating in research. This is a situation in which the researchers lack the trust and confidence of the stakeholders. Research on the social aspects of peat bog forest (Protected Areas Regional Office 6 and Prince Songkhla University, 2015) confirmed that the community did not have confidence and trust towards the project because in the past there had been many such projects interested in the Khuankhengkong forest that did not produce any concrete benefits for the community. Moreover, as much as 81% of the people had never participated in peat bog forest fire management. The similar situation in the Thung Bang Nok Ohk before the research project was explained by Bendem-Ahlee (2014a) as resulting from the work style, in which there was a lack of coordination of cooperative activities among the various actors, as well as a lack of continuity. Thus, people in the community lacked confidence in the project.

Factors that constrain the processes

The discussion of factors that constrain the creation of participation, such as the time and budget constraints related to the implementation of the role playing game, is often discussed in the relevant literature. There is general agreement that sufficient time must be given to the implementation of the game exercise; if time is too short, the learning process will not be complete. shows that

a period of game play that is short will cause the participants to miss the opportunity for a complete learning process, which means that there may be mistake in the activities that follow and the strategic adaptations needed may not be made in a timely manner. Other constraints, such as the “Leave it to the government officials” problem, highlight a number of problems in thinking, yet also point to the lack of preparedness of government officials to respond to the participation needs of the local people. This also highlights the remaining structural problems of the government, in terms of the institutions and mechanisms for natural resource management. These span the range of policy and legal issues, as stated by Bendem-Ahlee (2017). This research pointed out the details of the many problems, such as the problems experienced in the implementation of policies to decentralize natural resources management. There are also many problems with the many versions of forest management laws, which themselves have become traps. The issue of preparedness in environment and natural resources management in the local government administration organizations is another hindrance, particular with regards to the management of forests for conservation purposes. The problem is especially complex in situations where the forest is both a national protect area as well as a community forest. This type of problem has persisted at the level of local government administration organizations to the present. Sitthisuntikul *et al.* (2016) have researched the role of local government administration organizations in supporting forest conservation at the community level. They identify many

weaknesses, including the fact that the local government administration organizations tend to give more importance to the creation of infrastructure for convenience in daily life over activities for forest conservation, the lack of specialized staff, the passive style of work, insufficient budget resources, lack of local information management, and insufficient communication which fails to help communities understand the links between forests, natural resources and livelihoods. All these problems are reflected in the local government administration organizations in the Khuanso community. These problems are difficult to solve, and it should be expected that they will persist into the future if all parties do not engage in true coordination and cooperation that aims to serve the common interest of the entire country.

The preceding discussion of facilitating and constraining factors is offered in the spirit of continuing to work to develop processes for cooperation in the future.

Conclusion

The research has shown that forest management can be sustainable if all stakeholders have genuine participation, and are strong enough to make it successfully past the various hindrances. Especially important here is the lack of coordination among the various stakeholders; each tends to do its work according to its own responsibilities, which means that there is a lack of real mutual confidence and trust.

Building cooperation must create opportunities for communication among stakeholders of every party. This must be

good communication under good processes, and the many other factors that facilitate building cooperation that have been discussed will enable stakeholders to learn together as mutual trust is born. This includes review, examination and adjustments as required by the situation in each stage. Furthermore, the reproduction of learning processes will result in social learning within all parties, and this will result in change at the individual, community and social levels.

References

- Bendem-Ahlee, S, J. Kittitornkool, S. Thungwa and U. Parinyasutinun. 2014. Conflict management related to the use of natural resources of Khuan So community. *Journal of humanities and social science, Thaksin University* 8(2): 1-16.
- Bendem-Ahlee, S. 2014a. Working Together for Wildfire Management in the Thung Bang Nok Ohk Forest in the Lower of Songkhla Lake Basin. *Journal of Environmental Management* 10(2): 1-20.
- Bendem-Ahlee, S. 2014b. Bio-forest assessment and carbon storage potential of Melaleuca forest in the community forest of Thung Bang Nok Ohk in the lower Songkhla lake basin. *Thai Journal of Forestry* 33(2): 88-102.
- Bendem-Ahlee, S. 2017. Power Structure, Policy and Law obstructing Thailand Forest Management: A Case Study of Thung Bang Nok Ohk Forest in the Lower Songkhla Lake basin. *Journal of Community Development and Life Quality* 5(2):387-402.
- Dumrongrojwattana, P, C. Le Page, N. Gajasen and G. Trébuil. 2011. Co-constructing an agent-based model to mediate land use conflict between herders and foresters in northern Thailand. *Journal of Land Use Science* 6 (2-3): 101-120.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO]. 2016. State of the World's Forest. (Online). Available: [http://www.fao.org/3/a-i5588e .pdf](http://www.fao.org/3/a-i5588e.pdf) (December 16, 2016).
- Hahn, T., P. Olsson, C. Folke and K. Johansson. 2006. Trust-building, knowledge generation and organizational innovations: The role of a bridging organization for adaptive ecomanagement of a wetland landscape around Kristianstad, Sweden. *Human Ecology: An Interdisciplinary Journal* 34: 537 - 592.
- Hahn, T., P. Olsson, C. Folke and K. Johansson. 2006. Trust-building, knowledge generation and organizational innovations: The role of a bridging organization for adaptive Eco management of a wetland landscape around Kristianstad, Sweden. *Human Ecology: An Interdisciplinary Journal* 34: 537 - 592.
- Janssen, M. A., F. Bousquet and E. Ostrom. 2011. A multimethod approach to study the governance of social-ecological systems. *Natures Sciences Sociétés* 19: 382-394.
- Khuanso subdistrict Administrative Organization. 2015. Three Year

- Development Plan (2015-2017) of Khuanso subdistrict Administrative Organization. Khuanso subdistrict Administrative Organization, Songkhla. (File).
- Kim, W. 2009. Effects of a trust mechanism on complex adaptive supply networks: an agent-based social simulation study. *Journal of Artificial Societies and Social Simulation*. 12(3): 4-23.
- Mohammed, A.J., M. Inoue and G. Shivakoti. 2017. Moving forward in collaborative forest Management: Role of external actors for sustainable forest socio-ecological systems. *Forest Policy and Economics*. 74: 13-19.
- Office of the National Economic and Social Development Board. 2013. The Truth of His Majesty to sustainable development. Office of the National Economic and Social Development Board, Bangkok. 310 pages.
- Protected areas regional office 6 and prince of songkhla university. 2015. Research on the appropriateness and environmental impacts of the project to survey and design structures for maintaining water levels to prevent forest fires and protect the integrity of ecosystems and biological diversity of Swamp forest (kuan keng), Nakhon Si Thammarat. Full research report. Prince of Songkhla University, Songkhla. 435 pages.
- Seub Nakhasathien Foundation. 2016. Thailand Forest Situation Report 2558 – 2016. Seub Nakhasathien Foundation. Nonthaburi, 13 pages.
- Silalahi, M. and D. Erwin. 2015. Collaborative conflict management on ecosystem restoration concession: lessons learnt from Harapan Rainforest Jambi-South Sumatra-Indonesia. *Forest Research* 4(1): 134-142.
- Sitthisuntikul, K., V. Punyawadee and P. Yossuck. The Role of Local Administrative Organizations in Encouraging Forest Conservation by Local Communities in Chiang Mai Province. *Journal of Environmental Management* 12(1): 28-45.